

**Vážený pane předsedo, Vážený pane bývalý řediteli,
dámy a pánové**

Je mi skutečně velkou ctí, že mohu otevřít dnešní první - legislativní panel semináře s názvem 15 LET ARCHIVU BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK. Dovolím si učinit malou vsuvku k názvu semináře ve znění 15 LET ARCHIVU BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK – A CO DÁL?

Alexander Solženicyn, v jednom ze svých citátů mj. uvedl, že „*Ve světě existuje zázračný prostředek dorozumění - je to umění a také literatura.*“ A právě určitým druhem umění je také legislativní proces a otázky související, jako jsou legislativní přípravné práce, apod.

1. Část

Smysl a novelizace zákona č. 181/2007 Sb.

Než se dostanu k podstatě věci, úvodem bych rád ve stručnosti poukázal na několik historických mezníků k zákonu č. 181/2007 Sb., který nabyl účinnosti 1.8.2007. V kontextu potenciální diskuse je z mého pohledu dobré učinit k zákonu č. 181/2007 Sb., stručnou retrospektivu:

- I. Nález ÚS 160/2008 Sb. (Pl. 25/07) ze dne 13.3.2008;
- II. Zákon č. 167/2012 (1.7.2012), kterým se mění zákon o archivní a spisové službě;
- III. Zákon č. 250/2014 (1.1.2015) o změně zákonů souvisejících s přijetím ZSS.

Velice stručně k jednotlivým mezníkům zákona:

I. ÚS ve svém odůvodnění nálezu dospěl k následujícím zjištěním:

- **Bod 49:** Samotné zřízení Ústavu nemá žádný ústavněprávní rozměr a je totiž legitimním právem státu takovou instituci zřídit;
- **Bod 59:** Ústav nemá monopol na studium a zpracování hist. dokumentů rozhodného období. Ty zůstávají přístupny i dalším badatelům zabývajícím se historií této doby, přičemž s výsledky jejich práce budou badatelské výsledky Ústavu konfrontovány;
- **Bod 69:** Podle ust. § 17 zákona dnem 1. ledna 2030 se **Archiv** stává součástí Národního archivu. Navrhovatelé navrhli, aby toto ust. zákona ÚS zrušil, protože je neúplné, neurčité a nelze předvídat jeho důsledky; **chybí totiž úprava důsledků sloučení ABS s Národním archivem;**
- **Bod 73:** ÚS uvedl, že v souzené věci nelze přehlédnout, že v případě Ústavu a **ABS** se jedná o instituce, jejichž úkolem je zpracovávat historické prameny a materiály o období, jež stojí při samé „hranici historie“ o tomto období s max. mírou objektivitě informovat s cílem zkoumat, poznávat a hodnotit praktiky totalitních režimů tak, aby i v budoucnu bylo možné včas rozpoznat znaky totalitního režimu a v rámci ochrany demokracie zabránit tomu, aby se totalitní režim vytvořil.

ÚS se s podnětem na zrušení celého zákona, resp. alternativně alespoň zrušení některých ust. zákona vypořádal (tak říkajíc) vlastní cestou a právní úvahy uzavřel zrušením 2 slov v ust. § 7 odst. 9 zákona. Původní ustanovení § 7 odst.

9 znělo „Senát může odvolat člena Rady, nevykonává-li **řádně nebo** po dobu delší než šest měsíců svoji funkci“. Aktuální ustanovení § 7 odst. 9 zní „*Senát může odvolat člena Rady, nevykonává-li po dobu delší než šest měsíců svoji funkci*“. Touto změnou ÚS zdůraznil nekonformnost s LZPS s tím, že Radní musí být chráněni v průběhu celého období jejich mandátu před libovůli státu (je kdykoli odvolat). Rozuměj tak, že stát by je mohl odvolat kdykoli by dle jeho interpretace nevykonávali svůj mandát řádně.

K cit. Nálezu ÚS si neodpustím ještě drobnou poznámku, týkající se **odlišných, tzv. disentních stanovisek některých ústavních soudců**, protože pro pochopení vážnosti situace s přesahem do dnešních dnů to má velký význam a domnívám se, že již pravděpodobně nikdy na žádném fóru nezazní.

V čem se disentní soudci po 15 letech mýlili, resp. mohli mýlit, resp. které jejich názory rezonují i dnes? Jen doplňuji, že pokud vycházím z relevantních zdrojů několik z nich působilo v KSČ a dnešní optikou po 15 letech některé argumenty působí až trochu komicky.

- a) **František Duchoň:** Existence Ústavu může paradoxně napomoci oživení stále více upadajícího zájmu o dějiny. Zákon paradoxně znovu přináší naruby převrácený starý bolševický přístup, kdy zejména po roce 1968 vyloučený či vyškrtnutý člen KSČ se stal až do konce svého života (do roku 1989) občanem nižší kategorie.
- b) **Jan Musil:** zákonem č. 181/2007 Sb., je porušena svoboda vědeckého bádání; stát má vyloučit monopol na vědu; stát nemá mocensky zasahovat do obsahu a metod vědeckého bádání; je nepřipustné provádět vnější selekci témat, které má či nemá věda zkoumat; vývoj vědy spočívá v diskusi mezi vědci navzájem; vědeckost spočívá v metodě, nikoli v tématu; jakákoli téma může být analyzována vědeckým nebo nevědeckým způsobem; ÚSTR vznikl vysloveně na politickou objednávku a své proklamované vědecké poslání pouze předstírá, nestrannost je jen prázdnou proklamací bez garance. Ke splnění historického úkolu zkoumání daného období nebyla nutná žádná speciální legislativa a pokud se týká **ABS je to úřad nadbytečný a duplicitní.**
- c) **Prof. Hollander:** podmínky pro uchazeče o vedoucí funkce v Ústavu a ABS jsou v zákoně nastaveny přísněji než např. pro kandidáty na úřad prezidenta republiky. Ze smyslu a podstaty nyní posuzovaného zákona nelze dovodit, proč by pouhé členství v komunistické straně v rozhodné době, které mohlo trvat jen několik měsíců, mělo být tak závažnou okolností, že by mohlo ohrozit demokratické fungování ÚSTR a ABS.
- d) **Pavel Rychetský:** Zákonem č. 181/2007 Sb., stát vyjádřil pohrdání a nedůvěru k systému institucionálního uspořádání výzkumných pracovišť a vysokého školství, nedůvěru v právně-dem. stát a tím ÚSTR bude mít monopol na historickou pravdu.
- e) **E. Wágnerová:** zákon se nevypořádává/nemyslí na ty, kteří opustili KSČ ještě před listopadem 1989 a začali aktivně vystupovat proti tehdejšímu politickému systému, za což byli různou měrou perzekuováni a nemálo z nich za posledních 40 let prokázali, jak hluboce se jejich myšlení vzdálilo těm ideologickým

konceptům, s nimiž je zákonodárce zcela paušálně, formalisticky a ve výsledku nestoudně spojil (za všechny příklady pak poukazuje na příklad P. Pitharta, atd.)

Ke konci první části této prezentace mohu po 15 letech jako laik, nikoli historik tvrdit, že zákon č. 181/2007 Sb., jako celek obstál, černé scénáře se nenaplnili veškeré archiválie jsou přístupné všem, každý může svobodně zkoumat a publikovat témata rozhodného období bez omezení. Naopak, před nástupem ředitele Kudrny do funkce ředitele ÚSTR se mi jevilo, že monopol na historickou pravdu mají tendenci propagovat někteří tehdejší zaměstnanci ÚSTR, kteří neměli nijak hlubší vztah a úctu k zásadním historickým tématům a pokud ano, tak výhradně optikou nikoli nestranného, moderního demokratického vědce (za všechny odstrašující příklady viz učebnici Dějepis pro středoškoláky kde justiční vražda M. Horákové je zesměšňována, zlehčována, relativizována, apod.) ale nepochopitelným uchopením tématu připomínajíc lacinou show s cílem relativizace dějin, na jejímž konci se očekává potlesk publika, které nemá nejmenší znalosti o historických souvislostech a úctu k sobě a již vůbec ne k druhým. Dovolím si zopakovat, že zákon č. 181/2007 Sb., jako celek navzdory všem připomínkám odborným i méně odborným obstál, je pevnou součástí právního řádu ČR – nikoli předpokladem pro monopol historické pravdy.

Pokud se týká zákon č. 167/2012 (**1.7.2012**), kterým se mění zákon o archivní a spisové službě, ten novelizoval zákon č. 181/2007 Sb., a upřesnil terminologii v ust. § 13 odst. 1 a odst. 2 kdy zavedl / upřesnil právní terminologii jako jsou „replika“, nebo místo slov“ archivní péče“ slova „péče o archiválie“, apod.

Poslední novela zákona č. 181/2007 Sb., navazuje na zákon č. 250/2014 Sb., (**1.1.2015**) o změně zákonů souvisejících s přijetím ZSS. Zde bych upozornil na § 12 odst. 3, jenž původně uváděl, že:

V čele Archivu stojí ředitel Archivu, kterého jmenuje a odvolává po projednání s Radou ředitel;

Po novu pak díky zní:

V čele Archivu stojí ředitel Archivu, kterého jmenuje a odvolává po projednání s Radou ředitel (*pozn. myšleno ředitel ÚSTR*); jeho výběr, jmenování a odvolání se řídí zákonem o státní službě. Ředitel (*pozn. myšleno ředitel ÚSTR*) se považuje za služební orgán ředitele Archivu a je oprávněn dávat řediteli Archivu příkazy k výkonu státní služby podle zákona o státní službě.

2. Část

Zamyšlení nad možnými doplněními zákona č. 181/2007 Sb.

Ústav:

§ 4

f) poskytuje veřejnosti výsledky své činnosti, zejména zveřejňuje informace o době nesvobody, o období komunistické totalitní moci, o činech a osudech jednotlivců, vydává a šíří publikace, pořádá výstavy, semináře, odborné konference a diskuse, včetně přípravy a zpracování témat dle § 2 tohoto zákona pro televizní a rozhlasové vysílání;

TV a rozhlas úzce souvisí s historickými tématy, proto se domnívám, že vynaložené finanční prostředky na zpracování témat jsou dobrou devízou pro edukaci laické i odborné veřejnost, zvláště pak pro děti ze základních a středních škol. Neměli bychom podceňovat význam médií.

(1) Do působnosti Rady náleží:

a) stanovit metody pro naplňování úkolů Ústavu – **vypustit; evokuje to zbytečně ideologizační snahy či tendence zkreslování historie.**

c) schvalovat organizační řád Ústavu a další vnitřní předpisy Ústavu; **otázkou je zda není trochu nadbytečné, aby Rada schvalovala interní akty ÚSTR jednak z hlediska limitace flexibility rozhodování top managementu ÚSTR, ale i z dalších hledisek ...**

§ 13 (2)

Archiv na úseku péče o archiválie

e) spolupracuje s ostatními archivy a rozvíjí styky s vědeckými, kulturními, školskými a dalšími institucemi za účelem výměny zkušeností v odborných otázkách, ve vědeckém bádání a kulturně výchovném, hospodářském a vlastivědném využívání archiválií v České republice i zahraničí; **domnívám se, že ABS má co partnerům nabídnout, tudíž apeluji na zintenzivnění spolupráce se zahraničím a více otevření se světu; posledních x let byla mezinárodní spolupráce ABS velice vlažná, pokud nebudu zahrnovat spolupráci se stálými partnery jako je Slovenský ÚPN a polský IPN.**

i) zajišťuje ve spolupráci s Národním archivem konzervaci a restaurování archiválií – **ABS také digitalizuje, tzn. je vhodné zvážit, zda** pojem **digitalizace** bude součástí zákona, apod. V podrobnostech pak odkazují na Usnesení vlády týkající se NDA v Národním archivu, apod.

§ 18

Vedoucím zaměstnancem Ústavu přímo podřízeným řediteli a vedoucím zaměstnancem Archivu přímo podřízeným řediteli Archivu se může stát pouze osoba spolehlivá a bezúhonná s vysokoškolským vzděláním v magisterském studijním programu. U ostatních zaměstnanců Ústavu a Archivu se vyžaduje splnění předpokladů pro výkon funkce ve státních orgánech podle zákona o některých dalších předpokladech pro výkon funkce ve státních orgánech. **Domnívám se, že vedoucím zaměstnancem ÚSTR a ABS by měla být osoba s VŠ vzděláním, které je zárukou určitých předpokladů z hlediska odbornosti, všeobecného přehledu, manažerských kompetencí, apod.**

3. část Úvahy DE LEGE FERENDA

§ 17

Dnem 1. ledna 2030 se Archiv stává součástí Národního archivu.

V návaznosti na uvedené je vhodné se zamyslet jaké jsou výhody, potažmo nevýhody této kautely zákona. Kdo bude potenciálně přecházet do NA, zda všichni zaměstnanci ABS, resp. pouze někteří. Co všechno to bude obnášet po stránce odborné, finanční, potažmo ad absurdum z hlediska možných soudních sporů v čase kdy je preferována spíše de/etatizace státní správy, apod.

Jaké jsou další varianty odborných úvah v tomto směru?

Např. - ABS jakožto součást ÚSTR? Zde by bylo dobré se zamyslet nad otázkami personálního mixu ZP a ZSS, dále nad tím, že ABS je správním úřadem, ÚSTR prozatím nikoli a zároveň ÚSTR nereprezentuje moc výkonnou. V neposlední řadě je také vhodné vzít v potaz, zda kapitola č. 355 – pro futuro o jedné (resp. jedné spojené) instituci bude udržitelným ekonomickým modelem a zda si z hlediska přidělení objemu finančních prostředků spíše ÚSTR neuškodí, apod.

Závěr

15 LET ARCHIVU BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK - A CO DÁL.....?

ÚSTR a ABS spolupracují i nadále ve dvou rovinách:

- a) **Partnerské / horizontální** (co do priorit výzkumu, přípravy prioritních archiválií, na poli Evropské platformy paměti a svědomí, konferencí, seminářů, apod.),
- b) **Vertikální / nadřízenosti a podřízenosti** (tvorba rozpočtu, čerpání investic, příkazy ředitele ÚSTR).

V nejbližší době bude nutné řešit otázky společného ICT / KB prostoru, apod.

V neposlední řadě je nutné brát skutečně vážně také „vox populi“, tedy názor či hlas archivní obce, především hlas zaměstnanců ABS. Jsem toho názoru, že v ABS bylo již v minulosti celkem dost nevráživosti, hádek, soudních sporů – tudíž, že po této stránce máme plně vyčerpáno.

Závěrem mi dovoluji popřát všem zúčastněným hodně sil, porozumění a vzájemného respektu v odborné diskusi.

Děkuji za pozornost, Váš čas a trpělivost.

Lubomír Augustín